

Ikone Albine Nastran

Albina Nastran se z vso predanostjo in tankočutnostjo posveča pisanju ikon – nabožnih podob, ki pripadajo vzhodni kulturi in religiji. Prav tako je odlična poznavalka ikonopisja, tako po likovni kot ikonografski plati, in raziskovalka ikonopisnega gradiva. Njene ikone nastajajo po predpisanih kanonih, po klasičnih postopkih in z uporabo naravnih materialov. Da ohrani njihovo bistvo in poslanstvo, slika po predlogah del znanih in neznanih mojstrov, predvsem iz kulturne zakladnice grškega, ruskega, ukrajinskega in balkanskega področja, pa tudi slovenskega, v katerem so pod vzhodnokrščanskimi vplivi nastajale posamezne ikone. Sledi izbrušenim upodobitvenim formulam, vsaka njena ikona pa vendarle predstavlja celostno umetniško poustvarjalno delo. Med slikarkinimi najbolj priljubljenimi in najpogostejše upodobljenimi motivi je Mati Božja z Otrokom, v opusu pa so tudi številne upodobitve angelov in najrazličnejših svetnikov. Ikone sijajo z duhovno, likovno-estetsko in simbolno-sporočilno močjo.

Ključne besede: Albina Nastran, ikone, kanoni, predloge, motivi

With great devotion and subtlety, Albina Nastran devotes time to writing icons – devout images that belong to Eastern culture and religion. She is also a great connoisseur of iconography, both in terms of art and iconography itself, as well as a researcher of iconic material. Her icons are created according to the prescribed canons, according to classical procedures and using natural materials. To preserve their essence and purpose, the artist paints according to both famous and unknown masters, especially from the cultural treasury of Greek, Russian, Ukrainian and Balkan areas, including Slovenia, in which individual icons were created under Eastern Christian influence. She follows strict formulas of depiction, with each of her icons representing a complete work of art in itself. Among the painter's most popular and most frequently depicted motifs is the Mother of God with Child, although her oeuvre also contains numerous depictions of angels and various saints. Her icons shine with spiritual, visual, aesthetic and symbolic power.

Keywords: Albina Nastran, icons, canons, templates, motifs

Albina Nastran² se z vso predanostjo in tankočutnostjo posveča pisanju ikon. Prav tako je odlična poznavalka ikonopisja, tako po likovni kot ikonografski plati, in raziskovalka ikonopisnega gradiva.

Avtorica, ki živi in ustvarja v Škofji Loki, je bila do upokojitve zaposlena v prosveti. Ob svojem delu se je ljubiteljsko posvečala tudi slikarstvu, predvsem krajinski in tihožitni motiviki. Vseskozi je bila aktivna spremljevalka likovne umetnosti, saj je občudovala mojstre evropskega slikarstva, še posebej Klimta in Schieleja. S spoznavanjem zahodnoevropskih umetniških vrhuncov je ostrila osebno likovno senzibiliteto in postopoma jasnila osebna hotenja. Zavedala se je, da mora likovno delo imeti tudi osebno izpoved in sporočilo. Po-

Albina Nastran

slanstvo prave umetnosti je namreč v tem, da naredi človeka notranje bogatejšega in boljšega.

Na poti njenega osebnega likovnega iskanja je bila prelomna razstava ikon v Kamniku: delo očeta Mihajla Jozafata Hardija, ikonopisca in katoliškega duhovnika bizantinsko-slovanskega obreda, ki živi in ustvarja v Metliki. Njegova razstava jo je povsem prevzela in preusmerila njena slikarska zanimanja. Novi kažipot na slikarski poti jo je odločno usmeril v ikonopisje. S študijsko poglobljenostjo in vztrajnostjo se je podala v popolnoma nov svet likovnih in hkrati duhovnih podob. Do ustvarjalnih dejanj je bilo potrebnih veliko teoretičnih oz. študijskih priprav, črpanja znanj iz literature, pa tudi osebne duhovne rasti. Literatura je postala njena spremljevalka pri odkrivanju zgodovine ikon, in sicer v kompleksnem smislu, tako s področja likovnih zahtev in zakonitosti kot analize likovnih del po motivih, simboliki in manifestnih vsebinah. Bogato teoretsko znanje je dopolnjevala in nadgrajevala tudi pri znanih strokovnjakih za ikonopisje, kjer je spoznavala in urila tovrstni metje. Njen prvi učitelj je bil prav oče Mihajlo Jozafat Hardi. V Katoliškem domu prosvete v Tinjah je obiskovala tečaj pod vodstvom mag. Silve Božinove Deskoske iz Bolgarije. Njena mentorica je bila Danica Dšišović iz Užic, akademska slikarka, specialistka za ikonopisje in freskanstvo. Tudi nasveti hrvaškega ikonopisca Borisa Grkovića so bili za Nastranovo dobrodošli. Priprave za odločilen ustvarjalni korak na področje ikonopisja so trajale dve leti. V trenutku, ko se je čutila dovolj pripravljena, ko je bila, kot pravi sama, spravljen s seboj in s svetom okrog sebe, je začela ustvarjati na tem posebnem slikarskem področju. Po-

¹ Umetnostna zgodovinarica in likovna kritičarka.

² Albina Nastran, rojena Magerle, univ. dipl. inž., rojena v Gradu pri Kranju, je do leta 1986 živela v Kamniku.

Beli angel

Marija z detetom

stala je ena izmed redkih avtoric oz. avtorjev, ki v slovenski prostor prinašajo in negujejo tovrstno slikarsko tradicijo. Ikone je prvič predstavila javnosti na skupinski razstavi v minoritskem samostanu na Ptujju leta 2003. V naslednjem letu je sledila samostojna razstava v domači Škofji Loki. Do danes je avtorica nanizala številne razstavne predstavitve tako v slovenskem kot v mednarodnem prostoru. Osebno slikarkino zadovoljstvo vselej znova podkrepijo navdušenje ljubiteljske javnosti ter pohvale umetnostnih zgodovinarjev, ikonopiscev in drugih strokovnjakov.

Albina Nastran je v svet ikon vstopila s spoštovanjem do preteklega, drugačnega, umetniško dovršenega in estetskega, pa tudi s posebnim odnosom do njihovega religioznega poslanstva. Zato jo pri njenem delu spremlja tista davna, posvečena samostanska atmosfera, ki likovno ustvarjanje spreminja v meditacijo, v posebno, posvečeno dejanje. Ustvarjanje je namreč zaznamovano s koncentracijo, vztrajnostjo, umirjenostjo in potrpežljivostjo. Z njim uresničuje izjemno in pristno sozvočje z delom, s čutenjem izrazne moči in sporočilnosti, ki jo posedujejo ikone.

Vsako likovno delovanje ima svoje zakonitosti in specifike, nedvomno pa je slikanje oz. pisanje ikon še posebej svojsko in zahtevno ter nekoliko odmaknjeno od naše kulture. Ikone so namreč nabožne podobe, ki pripadajo vzhodni kulturi in religiji. Njihovo ustvarjanje je potekalo v samostanih, zaupano pa je bilo izbranim moškim. Avtor je pri tem moral strogo slediti veljavnim kanonom in recepturam ter potrpežljivo in vztrajno delati te starokrščanske svete podobe, ki še vedno vznemirjajo s svojo enigmo pa tudi z bleščavostjo in dragocenostjo zlata. Ustvarjalni proces se začne s skrbno

izbiro lesene deščice, pripravo slikarske podlage iz bolonjske krede in kleja, pritrditvijo lističev 23-karatnega zlata in dosega svoj vrhunec v pravilnem zaporednem nizanju plasti poslikave. Tako nastajajo slike – ikone, ki premorejo posebno svetost, pa tudi komunikativnost. Predstavljajo namreč povezavo med (pravoslavnim) vernikom in osebo, ki je na sliki, zato so obrazi svetih oseb vedno frontalno predstavljeni. Kompozicija je uravnotežena in tako že a priori vnaša pomiritevni občutek. Zanimivo je, da je na ikonah uporabljena obrnjena kompozicija, saj se figuralni liki in predmeti, ki spremljajo osrednji svetniški lik v prvem planu, z oddaljenostjo ne manjšajo, ampak celo večajo. Osebe so predstavljene ploskovno in nerealistično, vsebujejo pa temeljne portretne poteze oziroma videz oseb, ki jih predstavljajo ter pišejo njihove zgodbe življenja. V teološkem smislu je namreč ikona enakovredna *Svetemu pismu*, saj ikonopisec prevaja besede v likovna izrazna sredstva. Čeprav piše zgodbo biblijskih likov, pa v zapis vnaša tudi osebna doživljanja in čutenja uprizoritvenih figur.

Ikone Albine Nastran nastajajo po klasičnih postopkih in z uporabo naravnih materialov: lipove deščice, naravnih pigmentov, jajčne emulzije, šelaka (naravne smole) in zlata. Da ohrani bistvo in poslanstvo svetih podob, slika po predlogah del znanih in neznanih mojstrov, predvsem iz kulturne zakladnice grškega, ruskega, ukrajinskega in balkanskega področja, pa tudi slovenskega, v katerem so pod vzhodnokrščanskimi vplivi nastajale posamezne ikone. Umetnostni zgodovinar Boštjan Soklič je v recenziji za gospo Albino Nastran natančno pojasnil širjenje ikonskega slikarstva iz Bizanca in z njim povezano dogajanje v našem prostoru,

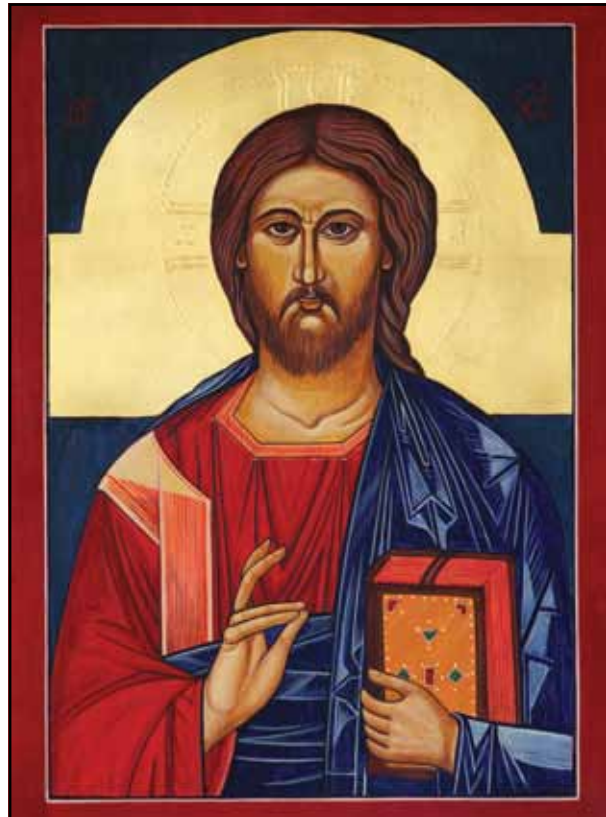
Marija z detetom

Marija z detetom

Marija z detetom

Pantokrator

kjer so bile ikone redko prisotne, a so kljub temu pustile pomembno sled: »Slikanje oz. pisanje ikon je iz Bizanca postopoma prodiralo v Rusijo, pa proti zahodni

jadranski obali, v Benetke in Rim, južno Italijo in Dalmacijo, kjer so ikone že za časa srednjega veka imele dokaj pomembno vlogo v različnih, bolj zasebnih, in-

Marija z detetom

Pasijon

timnih oblikah izkazovanja pobožnosti. V umetniškem smislu so te zgodnje ikone združevale elemente zahodnoevropskih umetnostnih stilov (romanika, gotika) in vzhodnih teološko-estetskih kanonov. Iz Italije in z Balkanskega polotoka so ikone zašle tudi v naše kraje, vendar pa se je njihova raba omejevala predvsem na samostane ter redke duhovne in plemiške kroge.

Med našim preprostim ljudstvom se priljubljenost ikon ni razširila. Vzroke za to je mogoče najti v drugačni naravi zahodnoevropskega bogoslužja in delno tudi v ukrepih reformacije, ki so zavrla nastajanje 'svetih podob'. Kakorkoli že, originalne pravoslavne ikone v slovenskem prostoru obstajajo; so maloštevilne, a pomembne zaradi svoje častiljivosti, zgodovine, vsebine in umetniške vrednosti.« (Soklič 2004)

Predloge, ki jih Albina Nastran uporablja pri pisanju, torej pripadajo različnim šolam ikonopisja. Omočajo ji ustvariti preslikavo že obstoječega dela, ki ga običajno realizira na manjših, včasih celo komornih formatih. Njeno delo pa še zdaleč ni le kopiranje, saj vsaka ikona Albine Nastran predstavlja tudi celostno umetniško poustvarjalno delo. Vanj je namreč vtkan del slikarkine biti, njena osebna nota, osebni izraz, njeno intimno čutenje in doživljanje. Njene ikone so prenos vsebinskih in likovno-formalnih pristopov na leseno površino. Ob vsem natančno definiranim pa se avtorica pogloblja v svoj duhovni svet, se prepušča svojim občutjem, svojim sprejemanjem sveta estetike, dovršenosti, harmonične ubranosti in atmosferske lirčnosti, se umika v stanje miru in kontemplacije. V večplastno likovno tkivo vtke lepoto svoje duše in tako ikone ozaljša z dodatnim sijajem. Tudi v likovno-formalnem smislu si dovoljuje kanček interpretativne svobode, npr. drobne intervencije v obliki globokega reliefa ali posamezne osebno izbrane pripovedne fragmente. Med njenimi najbolj priljubljenimi in najpogosteje upodobljenimi motivi pa je Mati Božja: slavna Vladimirska ikona, Matere Božje z Otrokom oz. različne Bogorodice, Brnska Mati Božja, Doječa Devica in številne sv. Marije z Detetom. Tudi prva ikona naj bi predstavljala Mater Božjo z Otrokom in naj bi bila delo evangelista Luke. Ni naključje, da ikone, ki so lepe, tako v duhovnem kot v likovnem smislu, najpogosteje slikajo prav Lepoto, saj Marijo imenujemo tudi »tota pulchra« – vsa lepa.

Marijina milina, materinski čut, nežnost in dovršenost se kažejo tudi v delih Albine Nastran. Njene ikone so prefinjene, dodelane in sofisticirane. Čeprav so kanonizirane, si upam trditi, da imajo poseben, ženski karakter, saj so vanje vtikane zgodbe njenega čutenja, doživljanja in verovanja. Razmišljanje me vodi še naprej, pa vendar naj to ne zveni kot moja pot v feministično smer. Ikone so večinoma pisali menihi. Tudi sicer je bilo likovno ustvarjanje dolgo poklic za moške in za žensko v svetu umetnosti skoraj ni bilo prostora, pa čeprav so bile prav ženske v samostanih likovno precej izobražene. Danes je povsem drugače, in tako je tudi Nastranova vstopila v ta posvečeni ustvarjalni svet. Čeprav ženski in moški svet predstavljata celoto, bi lahko svet umetnosti še vedno razdelili na dve polobli, in sicer na žensko in moško. Mar ni ženska polobla prostor, kjer prebiva ženski duh, drugačen od moškega? Svetova sta si podobna, in vendar se v svoji podobnosti razlikujeta. Zapovedi, vgrajene v njune temelje, so različne. So posledica različnih gledanj in doživljanj, torej tudi različnih interpretiranj. Ženske umetnice so drugačne. Nežnejše in subtilnejše so. Spregovorijo »po žensko«. Ustvarjajo izrazito žensko umetnost, zavestno in hoteno prav takšno, nežno in čutno, kar pomeni, da ženska deluje tudi na »moških«

Sv. Ciril in Metod

Sv. Frančišek

področjih na svoj, poudarjeno ženski način. In vendar se vsi ne bi strinjali s to mojo trditvijo. Nekateri menijo, da o ženski umetnosti lahko govorimo (le) takrat, ko se

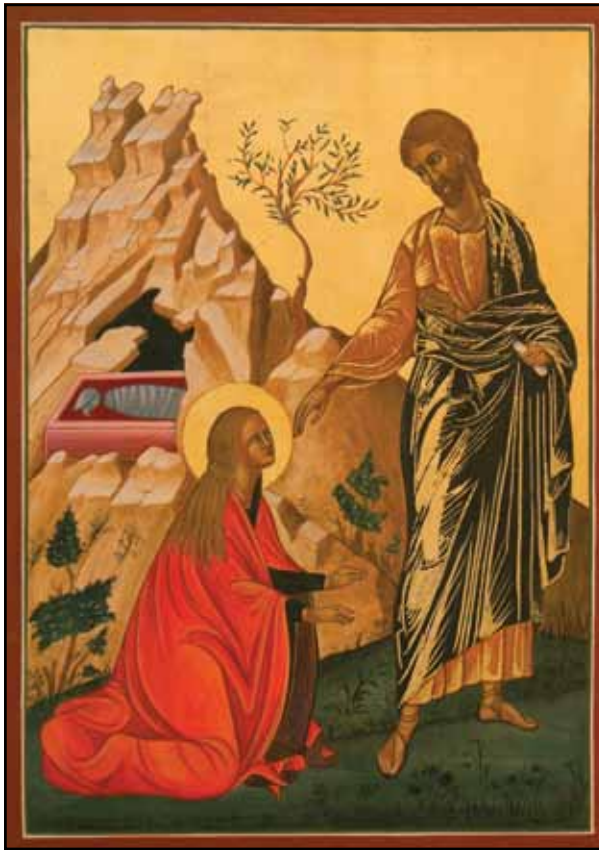

Sv. Janez Krstnik

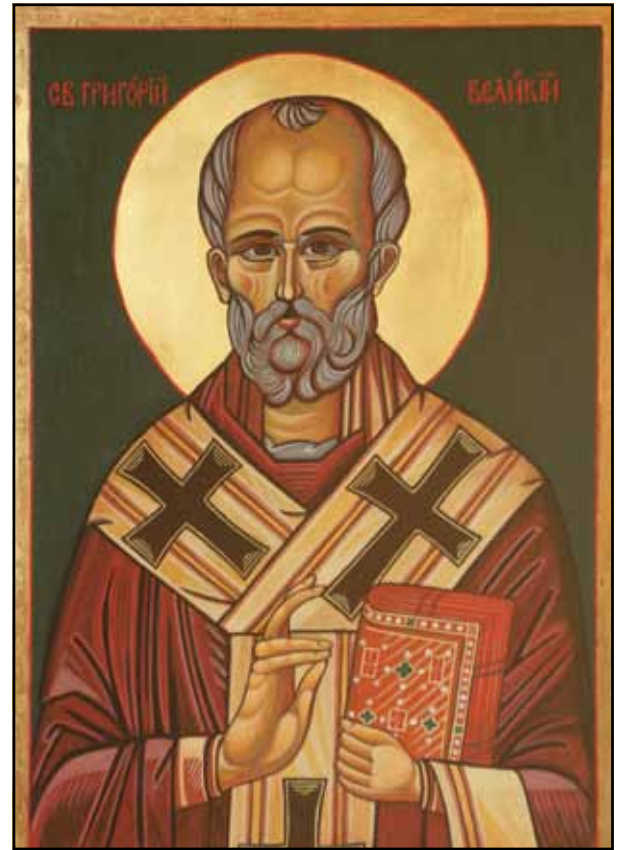
ta ukvarja s feministično tematiko. Pustimo polemike o tem, ali lahko likovno delo opredelimo kot žensko ali moško, ali lahko o ženskem in moškem karakterju govorimo tudi pri ikonah. Verjetno je najbolj merodajen odgovor skrit v senzibiliteti posameznika, iz katere se rojeva specifika vsake poetike. Vsako delo je namreč predvsem otrok svojega stvaritelja. Je njegov osebni, enkratni in neponovljiv del. Je izziv in odziv, ki vključuje številne dejavnike, številne vplive zunanjega sveta. Ti pa imajo svojo vlogo šele ob dejstvu, kako globoko sežejo v posameznika, kako intimno se ga dotaknejo, kakšna doživljanja, čutenja in likovno-vizualna ovrednotenja sprožijo. Ikone so se Albine Nastran izjemno globoko dotaknile, tako globoko, da je svoja ustvarjalna hotenja s širšega likovnega področja usmerila prav na ikonopisje, ki ji daje odgovore na njeno percepcijo doživetja življenja in duhovnosti.

V opusu Albine Nastran so pogosti angeli in nizajo se številne svetniške figure: sv. Janez Krstnik, Janez evangelist, sv. Luka evangelist, sv. Ciril in Metod, sv. Andrej, sv. Marko, sv. Matej, sv. Frančišek, sv. Nikolaj, sv. Jurij, sv. Neža, sv. Joahim in Ana, sv. Družina, sv. Trojica, križ sv. Damijana, sv. Pater Pij ter drugi liki in motivi. Figure so predstavljene doprsno ali pa celopostavno, ena sama ali pa dve oziroma več na eni sami deščici, ki ima najpogosteje pravokotno obliko, lahko pa je oblikovana tudi v različne tipe križa ali kakšno drugačno, za posebne namene zahtevano obliko (angela – varuha tabernaklja).

Upodobitvene formule so izbrušene, a svojstveno stilizirane in celo formalno toge. Mestoma učinkujejo nerealistično, saj v njih še vedno bivajo modeli bizan-

Sv. Magdalena in Kristus

Sv. Gregorij Veliki

tinskega slikarstva in neomajno sledenje najvišji ideji. Obrisna linija je jasna, eksaktna in tekoča. Prehodi in kontrasti so ostri, barvne ploskve bolj ali manj homogene. Obrazi so izrazno močni, najpogosteje zaznamovani z mandljasto oblikovanimi očmi odprtih pogledov. Prav tako so sporočilne drže teles, roke figur, ki blagoslovljajo, učijo, opozarjajo, sprejemajo ... Veliko je spremljajočih simbolno pomenljivih predmetov.

Čeprav v ikonah najbolj sveti in je najbolj opazna zlata barva, so barve tiste, v katerih je globlji pomen in je zakodirano simbolno sporočilo. Bela, rdečkasta in modra so nepogrešljive. Govorijo o Božji in človeški naravi, o vlogah in poslanstvih posameznih likov. V barvah oblačil se preko simbolnih vrednosti zrcali posameznikovo življenje. Zlata pa je še posebej pomembna. To je barva, ki simbolizira nebesa in odseva žarečo Božjo luč. Zlato ni uporabljeno le za avreole oz. svetniške sije, ampak v številnih rešitvah zajema kar celotno ozadje.

Pomemben del ikon so tudi letrizmi, ki osebe definirajo, razlagajo

Slikanje oziroma pisanje ikon za Albino Nastran ni samo likovno ustvarjanje, ampak je nekaj, kar bogati njeno dušo, kar pogloblja njeno vez s krščanstvom, jo vodi v meditacijo in jo notranje umiri. Vse to je preko likovno-vizualnega procesa vtakano v ikone in »sije« iz njih ter z duhovnimi občutki nagovori in obogati tudi gledalca.

Ikone, ta svojstven dosežek bizantinskega slikarstva vsebujejo izjemen duhovni koncentrat, ki sveti tu-

di v današnjem času in v našem prostoru. Nedvomno je prav v tem odgovor, zakaj so ikone v drugi polovici 20. stoletja ponovno vstopile v središče zanimanj, tako gledalcev kot tudi novih ikonopiscev, saj se šole ikonopisja pojavljajo od Rusije do zahodne Evrope. Objem njihove duhovnosti namreč pomirja človeka našega časa in mu predstavlja odmik od ponorelega sveta v to »sveto« zatočišče. Žarčenje duhovne ideje, ki je zorela skozi stoletja in nadgrajuje umetniški potencial, začuti vsakdo, tudi tisti, ki nanje ne gleda s krščanskega stališča. To je presežnost, ki kaže, da se je umetnost ikon navdihovala v globinah, pri lepem in dobrem ter tako preživela preizkuse časa in ohranila duh zanimanja zanje vse do danes. Verjamem, da bodo ostale svetloba tudi za prihodnost. Za vernega oziroma v duhovnost zazrtega gledalca pa je ikona še globlje razodetje, saj ima v sebi zakodirana bogata teološka, simbolna in bogoslužna sporočila.

Albina Nastran s pisanjem ikon ostaja v službi daru, ki ga je prejela in ga z osebnim študijskim poglobljanjem in duhovnim plemenitenjem pripeljala do piedestala umetnosti.

Literatura

Boštjan SOKLIČ: Kritike. Albina Nastran – Delčki večne lepote – ikone. Dostopno na <https://albina.nastran.net/category/kritike/> (dostop 10. 2. 2020).